

6 Svatý Pavel

cca 4 – cca 64

Apoštol Pavel, mladší současník Ježíšův, se stal nejpřednějším apoštolem nového náboženství – křesťanství. Jeho vliv na křesťanskou teologii se ukázal jako nejtrvalejší a nejdalekosáhlejší ze všech křesťanských hlasatelů a myslitelů.

Pavel (latinsky Paulus), známý též jako Šavel (Saul), se narodil v Tarsu, městě v Kilikii (v dnešním Turecku) pár let po začátku křesťanské éry. I když byl římským občanem, narodil se jako Žid a v dětství se učil hebrejsky a dostalo se mu židovského vzdělání. Také se učil stanařskému řemeslu. V mládí odešel do Jeruzaléma studovat u rabína Gamaliela, význačného židovského učitele. Ačkoliv byl Pavel v Jeruzalémě ve stejnou dobu jako Ježíš, jsou pochybnosti, zda se vůbec někdy setkali.

Po Ježíšově smrti byli raní křesťané považováni za kacíře a byli pronásledováni. Nějakou dobu se této perzekuce účastnil i Pavel. Na cestě do Damašku měl však vidění, v němž k němu promluvil Ježíš, a obrátil se na novou víru. Byl to obrat v jeho životě. Z někdejšího odpůrce křesťanství se stal nejaktivnější a nejvlivnější zastávce nové víry.

Pavel strávil zbytek života přemýšlením a psaním o křesťanství a získával pro ně konvertity. V průběhu misionářské činnosti hodně cestoval po Malé Asii, Řecku, Sýrii a Palestině. V kázání k židům nebyl tak úspěšný jako někteří jiní raní křesťané. Jeho způsoby často vzbuzovaly silný odpor a několikrát byl jeho život ohrožen. V kázání k nežidům však byl velice úspěšný, takže se o něm mnohdy hovoří jako o „apoštolovi pro nežidy“. Nikdo jiný nehrál v šíření křesťanství tak velkou úlohu.

Po třech dlouhých misionářských cestách po východní části Římské říše se Pavel vrátil do Jeruzaléma. Tam byl zatčen a posléze poslán do Říma k soudu. Není jisté, jak onen soud dopadl, ani to, zda se ještě někdy dostal z Říma. Nakonec byl nedaleko Říma popraven (pravděpodobně kolem roku 64).

Pavlův obrovský vliv na rozvoj křesťanství tkví ve třech věcech: 1) v jeho misionářském úspěchu; 2) v jeho písemnictví, které je důležitou součástí Nového zákona, a 3) v jeho úloze v rozvoji křesťanské teologie.

Z dvaceti sedmi knih Nového zákona se Pavlovi připisuje celých čtrnáct. I když dnešní vědci mají za to, že čtyři nebo pět z nich napsal ve skutečnosti někdo jiný, je jasné, že je Pavel z autorů Nového zákona nejvýznamnější.

Pavlův vliv na křesťanskou teologii je nezměrný. K jeho myšlenkám patří například toto: Ježíš nebyl pouze prorok s božským

vnuknutím, ale byl skutečně Boží. Kristus zemřel za naše hříchy a jeho utrpení nás může vykoupit. Člověk nemůže dosáhnout spásy, když se bude pouze snažit dodržovat biblické příkazy, ale jedině tím, že přijme Krista. Opačně, jestliže člověk přijme Krista, budou mu hříchy odpuštěny. Pavel také formuloval doktrínu původního hříchu (viz List sv. Pavla Římanům 5, 12-19): „Proto jako skrze jednoho člověka hřích přišel na tento svět a skrze hřích smrt, a (jako) tak na všechny lidi smrt přišla, poněvadž (v něm) všichni zhřešili... – Až do zákona totiž hřích byl na světě, ale hřích se nepřičítal, poněvadž nebylo zákona. Přece však smrt panovala od Adama až do Mojžíše, a (to) nad těmi, kteří nezhřešili přestoupením podobným (přestoupení) Adama, jenž jest předobrazem (Adama) příštího. Avšak ne tak jest to s darem (z milosti), jako s proviněním; neboť jestli proviněním toho jednoho zemřelo jich mnoho, tím spíše milost Boží a dar v milosti jednoho člověka, Ježíše Krista, přišly přehojně na mnohé. A ne tak jest to s darem, jako (se stalo) skrze jednoho provinivšího se; soud totiž (vedl) z jednoho provinění k odsouzení, milodar však (vede) z mnoha provinění k ospravedlnění. Neboť jestli proviněním jednoho smrt kralovala skrze toho jednoho, mnohem spíše ti, kteří dostávají hojnost milosti a daru ospravedlnění, budou kralovati v životě věčném skrze jednoho, Ježíše KRISTA: Nuže, jako s proviněním jednoho (došlo) na všechny lidi k odsouzení, tak i pravým činem jednoho (dochází) na všechny lidi k ospravedlnění životodárnému. Neboť jako neposlušností jednoho člověka stalo se jich hříšnými mnoho, tak i poslušností jednoho stane se jich spravedlivými mnoho.“

Protože dodržování zákona samo o sobě ještě nemůže přinést spásu, Pavel prohlašoval, že není třeba, aby lidé obrácení na křesťanství přijímali židovská potravinová omezení nebo aby se drželi rituálů Mojžíšova zákona nebo aby se dokonce nechali obříznout. Několik z ostatních raně křesťanských vůdců v tomto ohledu s Pavlem naprosto nesouhlasilo, a kdyby se byl jejich názor prosadil, dá se pochybovat, že by se bylo křesťanství po Římské říši rozšířilo tak rychle.

Pavel se neoženil, a i když to nelze dokázat, je patrné, že nikdy neměl pohlavní styk. Jeho názory na sex a na ženy – kvůli jejich začlenění do Písma svatého – měly výrazný vliv na pozdější postoje. Jeho nejslavnější výrok na toto téma (První list sv. Pavla Korintánům 7, 8-9) je: „Pravím však těm, kteří nejsou v manželství, zvláště vdovám: Dobře jest jim, zůstanou-li (tak) jako já. Jestliže však nemají zdrženlivosti, vstuptež v manželství; neboť lépe jest v manželství vstoupiti, nežli hořeti.“

Pavel měl rovněž dost silné názory na postavení žen: „Žena uč se v tichosti s veškerou poddaností; vyučovati však ženě

nedopouštím ani panovati nad mužem, nýbrž býti v tichosti. Neboť Adam byl stvořen první, potom Eva..." (První list sv. Pavla Timotheovi 2, 11-13). Podobné myšlenky jsou vyjádřeny možná ještě silněji v Prvním listě sv. Pavla Korintánům 11, 7-9: „Muž totiž nemá pokrývat hlavy své, neboť jest obrazem a slávou Boží; žena však jest slávou mužovou. Neboť není muž ze ženy, nýbrž žena z muže; vždyť ani nebyl stvořen muž pro ženu, nýbrž žena pro muže.“ Bezpochyby Pavel v těchto pasážích vyjadřoval názor, který již zaujímal mnoho jeho současníků. Za zmínku stojí, že Ježíš podobná prohlášení zřejmě nikdy neučinil.

Pavel se víc než kdo jiný zasloužil o to, že se křesťanství vyvinulo z židovské sekty ve světové náboženství. Jeho ústřední myšlenky – že je Kristus Boží syn a ospravedlnění pouze podle víry – zůstaly základními idejemi křesťanství po celá staletí. Všichni křesťanští teologové po něm, včetně Augustina, Tomáše Akvinského, LUTHERA a Kalvína, byli jeho písmem hluboce ovlivněni. Vliv Pavlových myšlenek byl a je skutečně tak ohromný, že by měl být podle některých vědců za hlavního zakladatele křesťanské víry považován spíše on než Ježíš. Takový názor se zdá příliš extrémní. Ale i když Pavlův vliv nelze srovnat s Ježíšovým, je značně větší než vliv kteréhokoliv jiného křesťanského myslitele.

*****

31 Edward de Vere, známý spíš jako William Shakespeare 1550–1604

...Přestože Shakespeare psal anglicky, je vpravdě světovou osobností. I když angličtina není celosvětový jazyk, má k tomu blíž, než kdy měl kterýkoliv jiný jazyk. Mimoto se Shakespeareova díla velmi hojně překládají a čtou a hrají v mnoha a mnoha zemích.

Pochopitelně existují i mezi populárními autory takoví, jejichž díla literární kritici pohrdají. Pro Shakespeara to neplatí. Jeho díla velkoryse vychvalují všichni literární vědci. Studovaly je generace dramatiků a snažily se jeho literární přednosti napodobit. Kvůli spojení nesmírného vlivu na jiné spisovatele a trvalé popularitě na celém světě je jasné, že je William Shakespeare oprávněn k vysokému umístění na tomto žebříčku. Jenom se již dlouho vedou spory ohledně totožnosti muže, který psal pod tímto jménem.

Ortodoxní názor (a já jsem ho při psaní prvního vydání této knihy nekriticky převzal) je, že to byl William Shakespeare, který se narodil v roce 1564 ve Stratfordu nad Avonou a zemřel v roce 1616. Když jsem však pečlivě posoudil argumenty skeptiků

a protiargumenty ortodoxních, dospěl jsem k závěru, že skeptici mají navrch, a tak jsem se logicky přiklonil k jejich názoru.

Množství důkazů nasvědčuje tomu, že William Shakespeare byl pseudonym Edwarda de Vere, 17. hraběte z Oxfordu, a že William Shaksper (nebo Shaxpere, Shakspeyr, Shagspere, či Shaxbere – ve Stratfordu se toto příjmení vyslovovalo několika způsoby, ale první slabika je skoro vždycky bez „e“, tzn., že se v ní vyslovuje samohláska [æ], a nikoliv dvojhláska [ei]) byl jen prosperující kupec, jehož zavedl obchod do Londýna, ale s psaním divadelních her neměl nic společného.

Netvrdím tím, že de Vere byl námezdný literát a Shaksper za jeho práci sklízel smetánku. Shakspera totiž za jeho života za autora nikdo nepokládá a on to o sobě také netvrdil! Domněnka, že tím velkým dramatikem Williamem Shakespearem byl Shaksper, se vynořila až roku 1623 – sedm let po Shaksperově smrti! –, když vyšlo první foliové vydání Shakespearových her. V předmluvě, kterou vydavatelé této knihy zařadili, se silně naznačuje (i když se to neříká přímo), že byl autorem onen muž ze Stratfordu nad Avonou.

*****

První problém – zmiňuje se o něm i mnoho ortodoxních životopisců – je ten, že máme o Shaksperově životě moc málo informací. O mnoho méně, než bychom o tak významné osobnosti čekali. Ve snaze tento překvapivý nedostatek faktů vysvětlit, lidé někdy říkají: „Vždyť žil skoro před čtyřmi sty lety. To se ví, že se většina dokumentů jeho vlastních nebo o něm někde poztrácela.“ Ale tenhle názor naráží na množství informací, které máme o době, v níž Shaksper žil.

*****

Možná ještě vážnější trhlinou v oficiálním životopise je postoj k Shaksperovi ve Stratfordu nad Avonou. I když je Shaksper považován za největšího spisovatele v Anglii – a nadto za známého herce –, nikdo v jeho rodném městě jako by si nebyl býval vědom, že jde o slavného člověka nebo že je na něm něco neobvyklého! Udivuje to ještě víc, když si připomeneme, že ze Stratfordu odešel chudý a vrátil se bohatý. To by u přátel a sousedů jistě vzbudilo zvědavost. Jenže je fakt, že za celý jeho život *Shakspera nikdo z jeho přátel ani sousedů ve Stratfordu – ba ani jeho rodina! – nebral jako herce, dramatika, básníka nebo vůbec nějakého literáta!*

A co rukopisy her psané Shaksperovou vlastní rukou? Určitě dokazují, že byl autorem... Bohužel žádné rukopisy her psané jeho vlastní rukou neexistují. Ani črty, pasáže, ani nepublikovaná nebo nedokončená díla. Kromě šesti podpisů na právních dokumentech vlastně neexistuje NIC psaného ručně! Žádné poznámky, žádné

zápisky, žádné záznamy, žádné diáře. Ani jeden soukromý dopis, ani jeden obchodní dopis. (Ani jeho dřívější životopisci se nezmínili, že by viděli jediný řádek psaný jeho rukou.) Soudě podle všeho měl Shaksperu do spisovatele hodně daleko – možná ani neuměl psát, možná byl dokonce negramotný!

S tím souvisí další fakt – že Shaksperovi rodiče, manželka a děti byli negramotní. Jistě, člověk si rodiče nevybírání a životní družku si může zvolit z jiného důvodu než proto, že umí číst, ale zdá se těžko uvěřitelné, že by člověk, kterému tolik záleželo na psaném slovu, dovolil, aby se číst a psát nenaučily jeho vlastní dcery. Jestli byl Shaksperu skutečně Shakespeare, pak je to jediný význačný spisovatel v historii, o jehož dětech je známo, že byly negramotné!

Pak je tu otázka Shaksperovy poslední vůle. Dochoval se původní dokument: je dlouhý tři strany a obsahuje hodně podrobný seznam majetku s bohatým odkazem. Nikde však není zmínka o básních, hrách, rukopisech, rozdělaném díle nebo literárních právech. Ani o osobních knihách nebo písemnostech. Žádná narážka, že by byl rád, aby se vydaly jeho zbývající hry (ačkoliv jich do té doby tiskem ještě nevyšlo ani dvacet), nebo že v životě napsal nějakou hru nebo báseň. Je to závěť nevzdělaného, možná negramotného kupce.

*****

Je tu i mnoho dalších aspektů Shaksperova života, které nezapadají do hypotézy, že on je tím slavným Williamem Shakespearu. A dalšími a dalšími trhlinami v této teorii bych mohl hravě popsat mnoho stran. (Čtenáři, kteří o další podrobnosti stojí, se je mohou dočíst ve výtečné knize Tajemný William Shakespeare od Charltona Ogburna.)...

*****

Jestliže však autorem slavných her nebyl Shaksperu, kdo tedy? V úvahu přicházelo mnoho jiných osob, z nichž nejznámější je slavný filozof Francis Bacon. Ale v posledních letech se mínění díky nahromaděným důkazům silně přiklonilo na stranu Edwarda de Vere.

O něm toho víme hodně. Vedl dobrodružný život a mnoho událostí z tohoto života se zrcadlí v dotyčných hrách. Narodil se v roce 1550 jako syn a dědic 16. hraběte z Oxfordu, bohatého a vysoko postaveného aristokrata. Jak se sluší na dědice titulu, jehož historie se váže až k dobytí Anglie Normany, dostalo se mu výcviku ve veškeré činnosti typické pro mladého lorda: v jízdě na koni, lovectví, vojenském umění a také v tak zjemnělé činnosti, jako je hudba a tanec. Ani akademické vzdělání se u něj nezanedbalo. Měl soukromé učitele francouzštiny i latiny a dalších předmětů. Nakonec získal diplom s nižší hodností v humanitních vědách na Cambridgeské univerzitě a vyšší hodnost v humanitních vědách

v Oxfordu. Potom studoval rok právo v Gray's Inn, jedné ze čtyř vyhlášených právnických fakult v Londýně.

Otec mu zemřel, když bylo Edwardovi teprve dvanáct, a matka se znova vdala. Edward s ní nezůstal dlouho. Stal se královským chráněncem a byl mu přidělen poručník. Byl jím William Cecil, lord strážce pokladu Anglie a mnohaletý člen tajné rady královny Alžběty. Jako královnin nejstarší a nejdůvěryhodnější poradce byl Cecil jedním z nejmocnějších lidí v Anglii.

*****

Od té doby, co od královny dostal důchod, už nikdy nenapsal ani řádek pod svým jménem. Zato se za několik let začaly objevovat básně od neviditelného autora Williama Shakespeara.

Proč Alžběta udělila de Vereovi mimořádně štědrú penzi? I když důvod nikdy nikdo nevyřkl, je vysvětlení zřejmé: Tak jako tolik panovníků před ní podporovala talentovaného umělce v naději, že jeho úspěchy proslaví její vládu. Jestli to byl vskutku její motiv, určitě se ty peníze vyplatily. Zdá se, že si žádný vládce před ní ani po ní nevybral líp!

*****

Na rozdíl od Shakspera – nebo od všech ostatních osob považovaných za slavného spisovatele – se zdá, že Edward de Vere dokonale splňuje nároky na tajemného Williama Shakespeara.

*****

...Proč svou totožnost tajil? Nabízí se několiké vysvětlení:

- 1) V té době existovalo přísné tabu, že šlechtici nesmějí psát poezii určenou k publikování ani hry pro komerční divadlo.
- 2) O de Vereovi bylo dobře známo, že se vyzná v poměrech u dvora. Protože mnoho her pojednávalo o životě u dvora, kdyby přiznal autorství, lidé by se přirozeně domnívali (a pravděpodobně správně!), že různé postavy v těchto hrách byly pojaty jako parodie různých skutečných lidí od dvora. Dnes se takové psaní přijímá jako něco zcela běžného, a i když to není zrovna přátelské, není to ještě důvod k nějakým opatřením. Podle tehdejších norem to však byl přinejmenším důvod k soudní žalobě a ještě spíš k souboji. Tím, že de Vere svou totožnost skrýval, se takovým problémům vyhýbal.
- 3) Mnoho sonetů Williama Shakespeara je určeno milované ženě. Kdyby autorství přiznal, ztrapnil by svou manželku.
- 4) Ještě horší bylo, že mnoho jiných sonetů bylo určeno muži, což se často vykládá tak, že autor byl homosexuál nebo bisexuál. Ať už je tato interpretace správná, nebo ne (a většina kritiků zastává názor, že je), přiznáním autorství těchto sonetů by rozpoutal drby, které by byl pro celou jeho rodinu trapné.

*****

...Pokud nejde o neobyčejnou shodu náhod, vypadá to, že se někdo dopustil podvodu a úmyslně vypustil kachnu. Kdo to udělal a proč? ...Aby byl klam úplnější, rozhodli se uvést jako autora někoho jiného... Protože totožnost Williama Shakespeara byla vždycky utajována, pár náznaků, že jde o muže ze Stratfordu, stačilo, aby se to roztočilo. Nikdo v té době neměl valný zájem si to pečlivě prověřit. (O životopisy literátů býval mnohem menší zájem než dnes.) Než byla napsána první Shakespearova biografie (William Rowe v roce 1709), ti, kdo znali pravdu, již byli dávno po smrti, a mýtus o Shaksperově autorství byl dávno přijat.

*****

45 Ludwig van Beethoven

1770 – 1827

Ludwig van Beethoven, největší ze všech hudebních skladatelů, se narodil v roce 1770 v Bonnu v Německu. O svém talentu přesvědčoval od útlého dětství a již v roce 1783 se blýskl prvním publikovaným dílem. Jako mladík navštívil Vídeň a byl představen Mozartovi, ale moc se nepoznali. Roku 1792 se Beethoven do Vídně vrátil a nějaký čas studoval u Haydna, tehdy předního vídeňského skladatele (Mozart rok předtím zemřel). Nakonec ve Vídni, v té době světové metropoli hudby, zůstal po celý zbytek života.

Beethovenova ohromná klavírní virtuosita každého dojímala a úspěchy měl jako hráč i učitel. Brzy se také stal plodným skladatelem. Jeho díla byla přijímána kladně a zhruba od pětadvaceti let je bez potíží prodával nakladatelům.

Když mu táhlo na třicet, projevíly se u něj příznaky postupné ztráty sluchu. Tento zlověstný vývoj mladého skladatele pochopitelně hluboce zasáhl. Nějakou dobu dokonce uvažoval o sebevraždě.

Za prostřední období jeho kariéry se někdy považují roky 1802 až 1815. V těchto letech se mu sluch stále zhoršoval, a tak se mistr začal vytrácet ze společnosti. Lidé si na základě toho vytvářeli nejistý dojem, že je mrzout. Měl několik romantických známostí s mladými dámami, ale všechny skončily nešťastně a nakonec se Beethoven ani neoženil.

Jeho hudební produkce byla nadále bohatá. S postupem let však věnoval stále menší pozornost tomu, co má soudobé hudební posluchačstvo v oblibě. I tak měl ovšem úspěchy pořád dál.

Když se mu blížila padesátka, zcela ohluchl. V důsledku toho přestal vystupovat na veřejnosti a ještě víc se stáhl do ústraní. Nových děl ubývalo a byla čím dál těžší na pochopení. To už skládal

převážně pro sebe a pro nějaké ideální budoucí posluchačstvo. Jednomu kritikovi prý řekl: „Nejsou pro vás, ale pro pozdější generace.“

Že nejtalentovanějšího skladatele všech dob postihla hluchota, je jedna z nejkřutějších ironií osudu. Kdyby si Beethoven nadlidskou silou vůle i přes tento handicap udržel kvalitu svých skladeb, byl by to ohromující a takřka neuvěřitelný výkon. Pravda je však ještě podivnější než představa: ve skutečnosti se naprosto hluchý skladatel úrovní svých dřívějších děl víc než vyrovnal. Skladby, které komponoval v pozdním období, se všeobecně pokládají za jeho největší mistrovská díla. Zemřel ve Vídni v roce 1827, ve věku padesáti sedmi let.

Jeho tvorba obsahuje devět symfonií, třicet dvě klavírní sonáty, pět klavírních koncertů, deset sonát pro klavír a housle a řadu výtečných smyčcových kvartetů, vokální hudbu, divadelní hudbu a mnoho dalších děl. Avšak daleko důležitější než množství jeho děl je jejich kvalita. V jeho tvorbě se skvěle snoubí intenzita citu s dokonalým provedením. Dokázal, že instrumentální hudba již nemůže být považována za uměleckou formu druhořadého významu, a svými skladbami takovou muziku pozvedl na nejvyšší uměleckou úroveň.

Beethoven byl vysoce originální skladatel a mnoho změn, které zavedl, má trvalou platnost. Rozšířil velikost orchestru. Prodloužil a rozšířil symfonie. Ukázal nezměrné možnosti klavíru, a tím ho povýšil na nejpřednější hudební nástroj. Určil přechod od klasického hudebního stylu k romantickému a jeho díla inspirovala k mnohému, co charakterizuje romantismus.

Měl velmi velký vliv na mnoho pozdějších skladatelů, přičemž někteří z nich měli tak odlišný styl: Brahms, Wagner, Schubert, Čajkovskij. Dále ukázal cestu Berliozovi, Gustavu Mahlerovi, Richardu Straussovi a mnoha dalším.

Je jasné, že Beethoven musí v tomto žebříčku předčít kteréhokoli jiného hudebníka. I když Johann Sebastian Bach má téměř stejný věhlas, Beethovenovo dílo poslouchá širší okruh posluchačů a častěji než Bachovo. Mimoto měly Beethovenovy četné inovace hlubší vliv na následující vývoj hudby než Bachovo dílo.

Obecně platí, že snáz a jasněji než hudbou se dají politické a etické myšlenky vyjádřit slovy, a proto je hudba méně vlivný druh umění než literatura. Z tohoto důvodu jsem Beethovena zařadil níž než Shakespeara, byť v dějinách hudby vysoko vyniká. Když jsem ho srovnával s Michelangelem, silně mě ovlivnil fakt, že většina lidí tráví daleko víc času posloucháním hudby než koukáním na obrazy nebo sochy. Myslím si tedy, že hudební skladatelé mají na lidstvo všeobecně větší vliv než malíři nebo sochaři, třebaže ti jsou ve svém

oboru stejně výteční. Vcelku se zdá oprávněné zařadit Beethovena zhruba doprostřed mezi Shakespeara a Michelangela.

UKÁZKA